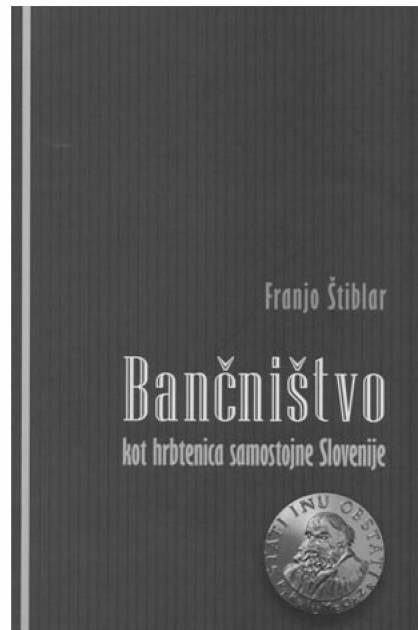

Franjo Štiblar, Bančništvo kot hrbtnica samostojne Slovenije. Založba ZRC SAZU, Ljubljana 2010, 347 strani

V veliko kvalificiranost in poznavanje finančnega sektorja ter monetarnega sistema dr. Franja Štiblarja, profesorja na ljubljanski Pravni fakulteti in znanstvenega svetnika na Ekonomskem inštitutu Pravne fakultete, ne gre dvomiti. O tem priča že njegov študij ekonomije, od dodiplomskega do doktorskega študija, ki je bil povezan s finančnim sektorjem in monetarnim sistemom. Diplomiral je tako na Pravni kot tudi na Ekonomski fakulteti v Ljubljani, magistriral na IEN v Beogradu in na Univerzi Pennsylvania v Združenih državah Amerike (ZDA), kjer je tudi doktoriral. Vsekakor je pomenljiv podatek, da je doktoriral iz ekonomije pri Nobelovem nagrajencu L. R. Kleinu. Svoje znanje, pridobljeno s študijem, je nadgradil z zaposlitvami v osemdesetih in devetdesetih letih dvajsetega stoletja, ko je opravljal pomembne funkcije na področju bančništva. V letih 1982-1986 je bil svetovalec guvernerja Narodne banke Slovenije, od leta 1992 pa vse do leta 2002 pa glavni ekonomist Ljubljanske oziroma Nove Ljubljanske banke. V letih 2005-2010 je bil tudi član sveta banke Črne Gore. Pomembna je bila oziroma še vedno je njegova vloga kot člana uredniških odborov Zavarovalniških horizontov in Bančnega vestnika. Franjo Štiblar je avtor oziroma soavtor številnih monografij. Njegova najpomembnejša dela (nekatera izmed njih so izšla v soavtorstvu) so Ekonomija, Statistika, The Balkan Conflict, Zavarovalništvo Slovenije v 21. stoletju, Svetovna kriza in Slovenci in The Impact of Global Crisis on Montenegro and the Western Balkans. Poleg monografij je v svoji bogati raziskovalni karieri napisal veliko člankov in študij o bančništvu doma in v tujini, tako da pričujoča monografija Bančništvo kot hrbtnica samostojne Slovenije deloma tudi povzema njegove ugotovitve praktičnega in teoretičnega dela na področju bančništva.

Knjiga Bančništvo kot hrbtnica samostojne Slovenije, gre za prvo celovito predstavitev bančništva v Sloveniji, je izšla novembra 2010 pri založbi Znanstvenoraziskovalnega centra SAZU in obsega 347 strani. Izdajo knjige je finančno podprlo Združenje bank Slovenije. Poleg predgovora, uvoda in zaključka z literaturo je sestavljena iz štirih delov. V prvem delu avtor predstavi korenine slovenskega bančništva in vlogo Banke Slovenije kot nadzornika bančništva. V drugem delu je opisan razvoj bančništva v samostojni Sloveniji. Avtor kronološko predstavi ključne mejnike normativnega in dejanskega razvoja bančnega sektorja (osamosvojitveni napori, rehabilitacija, vstopanje v Evropsko unijo (EU) in v Evropsko monetarno unijo (EMU), uveljavljanje različnih standardov, vloga v času globalne finančne krize). Tretji del osvetli današnje stanje

bančništva v Sloveniji. Avtor predstavi poslovne rezultate bančnega sektorja, primerja delovanje bančništva v okviru celotnega finančnega sektorja in glede na bančništvo tujih držav ter ocenjuje kakovost »corporate governance«¹ bank v Sloveniji. V zaključku tretjega poglavja Štiblar predstavi delovanje oziroma osebno izkaznico vseh bank (vodstvo, zgodovina, lastniška struktura in empirični podatki), ki delujejo v Sloveniji.² V zadnjem delu avtor poda še svoj pogled na prihodnost bančništva v Sloveniji, ki vključuje napoved rasti bančnega sektorja Slovenije do leta 2020, vizijo, strategijo in ukrepe za uresničitev. Monografiji dajejo dodatno težo številni tabelarni in shematični prikazi.

Strinjam se z avtorjem, ki je v predgovoru monografije zapisal, da vsaka država potrebuje knjižna dela, ki celovito prikazujejo stebre njene državnosti, tako v zgodovinskem kontekstu kot tudi v mednarodnih primerjavah. Bančni sektor je vsekakor eden od stebrov državnosti. Bančništvo je kot »finančna hrbtnica« s svojo aktivnostjo bistveno prispevalo k izpolnitvi zgodovinskih stremeljenj po samostojnosti in neodvisnosti Slovenije. To dejstvo pa do sedaj žal ni bilo dovolj družbeno ovrednoteno in priznано, kar je pripisati temu, da javnost z njim ni bila v celoti oziroma nasploh seznanjena. Štiblar meni, da je danes slovensko bančništvo »temelj ekonomske suverenosti neodvisne države, v prihodnosti pa naj varuje samobitnost, identiteto države v razmerah globalne konkurence«. Slovenija je po avtorjevem mnenju država z bančno tradicijo, saj so bile že med letoma 1862 in 1889 ustanovljene prve slovenske hranilnice. Razvoj bančnega sektorja se je začel z ustanovitvijo Ljubljanske kreditne banke leta 1900, nadaljeval pa z ustanovitvijo Jadranske in Ilirske banke v letih 1905 in 1916. Po prvi svetovni vojni se je Slovenija vključila v državno tvorbo kot avtonomna enota in kot meni Štiblar, gre v času po prvi svetovni vojni za ustanovitveno »zlato dobo« našega gospodarstva. Druga svetovna vojna bančništvu ni bila naklonjena, v prvih letih po drugi svetovni vojni pa je nova oblast v Jugoslaviji centralizirala finančno poslovanje v samo eno centralno banko s sedežem v Beogradu in s podružnicami po celi državi, ki pa niso bile samostojne poslovne banke v običajnem smislu, ampak samo servisi centralni banki. Po omilitvi centralizacije so začele, predvsem okrog Ljubljanske banke (LB), nastajati močne slovenske poslovne banke. LB je uspešno podpirala razvoj slovenskega gospodarstva in razvito bančništvo je omogočilo, da je Slovenija po standardu bila pred ostalimi federalnimi enotami. Pomembno je omeniti tudi dejstvo, da je poleg Beobanke in Jugoslovanske investicijske banke edino LB imela podružnice po vsej Socialistični federativni republiki Jugoslaviji (SFRJ) in da je zelo podpirala zunanjo trgovino, kjer je bila Slovenija posrednik za celotno nekdanjo SFRJ.

Leta 1989 je bila pomembna prelomnica tudi na bančnem področju. Tega leta je namreč zadnja jugoslovanska vlada pod vodstvom Anteja Markoviča začela s korenitimi gospodarskimi reformami. Sprejetih je bilo tudi nekaj pomembnih zakonov, ki so vplivali na delovanje bančnega sektorja. To so bili Zakon o bankah in drugih finančnih organizacijah, Zakon o sanaciji, stečaju in likvidaciji bank in drugih finančnih organizacij, Zakon o agenciji federacije za zavarovanje depozitov

¹ Bančni in finančni izraz, ki je pri nas v splošni rabi. V prevodu pomeni vodenje in upravljanje bank.

² Vključene so vse banke, ki so institucionalno prisotne na slovenskem trgu, torej tudi tuje.

in sanacijo bank in Zakon o zagotavljanju sredstev za ustanovitev in delo Agencije federacije za zavarovanje depozitov in sanacijo bank. Od začetka devetdesetih let so se v slovenskem gospodarstvu zgodile velike spremembe, ki so bile posledica tranzicije iz socialistične samoupravne ureditve v tržno kapitalistično gospodarstvo. Te spremembe so imele velik vpliv predvsem na »stare« banke, ki so bile do takrat v lasti podjetij. Nove banke so se na Slovenskem začele ustanavljati leta 1989. Pred osamosvojitvijo oziroma v »viharnih letih« 1989-1991 je na Slovenskem ozemlju nastalo 13 samostojnih domačih bank, prav tako pa so bile ustanovljene tri tuje banke. Eno od težav ob razpadu SFRJ je predstavljal problem deviznih vlog, ki je bil po dolgotrajnih pogajanjih urejen šele leta 2001 s Sporazumom o vprašanih nasledstva, ki so ga ratificirale Bosna in Hercegovina, Hrvaška, Slovenija, Makedonija in Zvezna Republika Jugoslavija.

Z osamosvojitvijo je bilo v Sloveniji sprejetih tudi veliko zakonov, ki so urejali bančno področje. Med drugim je bila z zakonom dne 25. junija 1991 ustanovljena Banka Slovenije, ki je dejansko monetarno oblast začela izvajati po izteku trimesečnega moratorija za uresničevanje osamosvojitvenih aktov slovenskega parlamenta dne 8. oktobra 1991, ko je tudi vpeljala valuto slovenski tolar. Banka Slovenije je kot centralna banka izrecno opredeljena tudi v 152. členu Ustave Republike Slovenije. V prvih treh letih od ustanovitve je uveljavila svoj status centralne banke tudi v mednarodnih bančnih in finančnih institucijah. Postala je fiskalni agent Republike Slovenije in depozitar v Mednarodnem denarnem skladu, depozitar sredstev iz premoženja Mednarodne banke za obnovo in razvoj, Mednarodne finančne korporacije, Mednarodnega združenja za razvoj in Mednarodne agencije za zavarovanje investicij in depozitar premoženja Republike Slovenije v Medameriški razvojni banki. V bančništvu in financah Republike Slovenije je Banka Slovenije utrjevala vlogo centralne in emisijske banke, kakršno imajo centralne banke v razvitem svetu z doslednim izvajanjem nalog in pristojnosti, ki jih ima po Zakonu o Banki Slovenije, Zakonu o kreditnih poslih s tujino, Zakonu o deviznem poslovanju, še zlasti pa po Zakonu o bankah in hranilnicah. To se je posebej pokazalo pri zagotavljanju stabilnosti slovenskega tolarja z njegovo notranjo konvertibilnostjo ter z zagotavljanjem splošne likvidnosti plačevanja v državi in s tujino, kar sta po zakonu bili temeljni nalogi Banke Slovenije. Za uresničevanje teh nalog je Banka Slovenije uravnavala količino denarja v obtoku, nadzorovala banke in hranilnice, izdajala bankovce in dajala v obtok kovance, predpisovala pravila za izvajanje jamstva za vloge občanov ter določala, organizirala in usklajevala informacijski sistem, potreben za izvajanje njenih nalog. Banka Slovenije je skrbela tudi za uvedbo predsanacijskih ukrepov in postopkov sanacije v nekaterih bankah ter aktivno spremljala postopke, ki jih je izvajala Agencija Republike Slovenije za sanacijo bank in hranilnic, med drugim tudi z aktivnim spremljanjem likvidnosti bank v sanaciji. Ob osamosvojitvi je bilo v Sloveniji 26 bank, to število pa je do leta 1994, ko je doseglo maksimum, naraslo na 33. Konec leta je število bank začelo padati.

Štiblar v monografiji podrobno opisuje razvoj bančnega sektorja po letih in po različnih kazalnikih.³ V kronološkem pogledu predstavljajo glavne mejnike v raz-

³ Delež bančne aktive v bruto družbenem proizvodu (BDP), ki je eden od glavnih kazalnikov razvitosti bančnega sektorja, je bila v začetku obdobja leta 1991 z dobrimi 50 odstotki soliden za tranzicijsko državo, hkrati pa daleč pod standardi razvitih bančnih gospodarstev, kjer je ta delež okrog 250

voju bančništva v samostojni Sloveniji prestrukturiranje bank (sanacija, privatizacija in dokapitalizacija), vstop v EU in EMU, uveljavitev BIS II standardov⁴ solventnosti bank in njihova reakcija v času globalne finančne krize. Po osamosvojitvi se je začel proces prestrukturiranja dveh največjih slovenskih bank in sicer LB in Kreditne banke Maribor (KBM). Sanacijo v teh dveh bankah avtor v monografiji podrobno opiše. 27. julija 1994 je bil sprejet ustavni zakon, ki je iz LB ustanovil Novo Ljubljansko banko (NLB) in iz KBM Novo Kreditno banko Maribor (NKBM). V teh dveh primerih je šlo za tako imenovani uradni državni »by-pass«.⁵ Sanacija se je uradno končala leta 1997, ko sta obe banki postali državni. NLB in NKBM sta imeli takrat na slovenskem bančnem trgu 39,5-odstotni delež. Štiblar meni, »da je slovenski model bančne sanacije bil edinstven v smislu obsega, saj doslej v praksi drugih držav ni bil znan primer, da bi sanacija naenkrat zajela več kot 50 odstotkov bančnega sektorja«. Avtor v nadaljevanju med drugim opisuje prihod tujih bank v Slovenijo, primerja lastništvo največjih bank v Sloveniji in v drugih državah ter osvetli pripravo in faze slovenskega bančništva pri vstopu v EU in EMU. Pri oceni današnjega stanja bančništva pride Štiblar do spoznanja, da se je »hrbtenica Slovenije« v krizi nekoliko ukrivila in da potrebuje pomoč v obliki dodatnih kapitalskih injekcij. Po avtorjevem mnenju smo k ranljivosti v Sloveniji s strategijo in politiko zadnjih let prispevali tudi sami in zato smo bolj ranljivi za prodor krize od zunaj ter manj odporni pri reševanju njenih posledic. K temu je med drugim prispevalo zadolževanje čez vsako mero, in sicer tako prebivalcev kot podjetij, bank in tudi celotne države. Strinjati se je moč z avtorjem tudi, ko pravi, da Slovenija zamuja v percepciji krize, v spoznanju vzrokov in v medijski prepoznavi domačih pridigarjev, ki so nas pripeljali tja. »Na srečo smo na vrtiljak neoliberalizma vstopili z zamudo, sedaj pa na žalost zamujamo pri spoznanju, da je treba z njega skočiti, ker so drugi to že naredili, in se vozimo v napačno smer sami«, še meni Štiblar. Znano je tudi avtorjevo mnenje glede prodaje naše osrednje državne banke. Prodaja večinskega deleža NLB tujcem bi po Štiblarjevem mnenju pomenila pokop slovenske ekonomske in finančne suverenosti, ki je temelj za politično suverenost. Avtorjeva vizija položaja in razvoja slovenskega bančništva je jasna in sicer slednje mora tudi v prihodnosti nadaljevati vlogo iz preteklosti, se pravi, da mora ostati pokončna hrbtenica uspešnega razvoja slovenskega gospodarstva in družbe v celoti. »Ekonomske in s tem politične suverenosti samostojne države ni brez močnih lastnih financ, posebno bančništva, o čemer priča tudi zgodovinska izkušnja«, meni Štiblar, ki še opozarja, da je treba preprečiti »ukrivljanje te hrbtenice zaradi slabih poslovnih odločitev ali zaradi neugodnih sprememb v lastniški in širše korporacijski strukturi.«

odstotkov. V obdobju sanacijskega čiščenja bilanc je stagniral na dobrih 50 odstotkih do konca leta 1994, zatem je stalno, a zelo postopno rasel, tako da je znašal leta 2004 (ob uradnem zaključku tranzicije torej) že dobrih 88 odstotkov in se do leta 2008 povzpел na dobrih 123 odstotkov.

⁴ BIS je kratica Mednarodne banke za poravnavo. Leta 1975 je bil ustanovljen Baselski odbor ali Komite za nadzor bank, ki so ga ustanovili guvernerji skupine desetih najrazvitejših gospodarskih držav, predstavlja pa odbor bančnih nadzornih oblasti. Baselska priporočila so minimalni standardi, ki jih objavlja Komite za nadzor bank in so namenjeni predvsem državam članicam BIS.

⁵ LB in KBM sta se z ustavnim zakonom leta 1994 preoblikovali v dva dela: stari banki (LB in KBM) z dolgovi in terjatvami do entitet na ozemlju nekdanje Jugoslavije in novi banki (NLB, d. d. in NKMB, d. d.) z ostalo bilanco. Medtem ko sta stari banki ostali praktično neoperativni, je »by-pass« kot del sanacijskega postopka omogočil pridobitev ratingov novih bank in njun vstop na mednarodne trge.

Kot zgodovinarja me bolj kot pogled v prihodnost, kjer se sicer v njegovi oceni in pogledu popolnoma strinjam z dr. Štiblarjem, zanima preteklost. V tem primeru dogajanje oziroma vloga bančništva v času osamosvajanja Slovenije in pozneje. Kot piše Štiblar v svoji monografiji, prispevek slovenskih bank, predvsem članic Ljubljanske banke - Združene banke (NLB) pri osamosvajanju Slovenije ni znan, ni poznan in zato tudi ne priznan. Veliko dokumentov o tem je še namreč vedno zaupne narave v arhivih.⁶ Štiblar meni, da gre v splošnem za dvoje. Prvič, oboroževanje teritorialne obrambe in slovenskih sil v pripravi na osamosvojitve je bilo financirano z denarjem (uradnimi in neuradnimi fondy; danes bi rekli nepovratnimi krediti) slovenskih bank. Ni bilo ključno le to, kako je orožje prišlo v državo, ampak tudi, kako in iz katerih virov samo zanj v tujini plačevali. Vsekakor drži, da brez podpore slovenskih bank ne bi bilo oborožitve iz tujine. Drugič, po razglasitvi samostojnosti, Slovenija ni bila mednarodno priznana država in zato ni mogla nastopati kot pravni in ekonomski subjekt na mednarodnih trgih. Na drugi strani pa je bila NLB kot banka kot gospodarski subjekt z relativno visoko kredibilnostjo in mednarodnim ugledom, ki je lahko delovala na mednarodnih trgih tudi takoj po osamosvojitvi. In tako je prve finančne kredite in druge finančne storitve za Slovenijo opravila prav slednja. NLB je preko svoje mreže 25 predstavništev Slovenijo predstavljala tudi v političnem smislu. V nekaterih primerih, na Češkem in Japonskem na primer, je bilo kasneje predstavništvo NLB formalno preoblikovano v veleposlaništvo Slovenije. Uspešnost tranzicije gre v veliki meri pripisati tudi bančnemu sektorju. Po uspešno opravljeni sanaciji NLB in NKBM je namreč k uspešni transformaciji pomemben delež prispevalo bančno kreditiranje in kot navaja Štiblar, med vsemi tranzicijskimi državami edino slovenski bančni sektor v tem obdobju ni doživel kolapsa. Seveda ne smemo pozabiti tudi na ključni prispevek slovenskih bank k izpolnjevanju pogojev za vstop Slovenije v Evropsko unijo in tudi kasneje pri uspešni uvedbi evra. To so zanimiva vprašanja in področja, ki jih bo v prihodnje predvsem zgodovinopisje moralo še podrobneje osvetliti in pojasniti.

Tematika, ki jo obravnava monografija Bančništvo kot hrbtenica slovenskega bančništva, še ni doživela poglobljene tovrstne obravnave in tako zapolnjuje praznino pri sintetičnih obravnavah bančništva na Slovenskem. Gre vsekakor za izvirno delo, ki je poleg relevantne domače in tuje literature dopolnjeno še z viri in analizami različnih finančnih in monetarnih institucij. Vsekakor daje monografiji posebno težo dejstvo, da je njen avtor priznani strokovnjak za finančni sektor in monetarni sistem. Monografijo, ki se lahko uporablja kot učbenik ali kot mala enciklopedija slovenskega bančništva priporočam v branje ne samo strokovnjakom za bančni in finančni sektor temveč vsem, ki bi želeli bolje spoznati vlogo in pomen bančništva v Sloveniji.

Aleksander Lorenčič

⁶ Gradivo Agencije za sanacijo bank in hranilnic Republike Slovenije, ki ga hrani Arhiv Republike Slovenije, je na primer izročitelj zaprl do leta 2028. Z željo pridobiti možnost in dostop do tega gradiva sem pred časom poslal vlogo za skrajšanje dostopnosti na Vlado Republike Slovenije, o čemer bo odločala Arhivska komisija Republike Slovenije.